

DLA doktori értekezés tézisei

Pintér Dávid

Dohnányi Desz-dúr vonósnégyese
Szerzői stílus, műfaji tradíció, interpretáció

Témavezető: *Kusz Veronika*

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
28. számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok
besorolású doktori iskola

Budapest
2015

I. A kutatás előzményei, források

Dohnányi életét és munkásságát az utóbbi időben számos zenetudós kutatta. Zenéjéről, stílusáról, műveiről azonban kevesen írtak eddig, ezen belül pedig a kamarazene műfaja még kevésbé feldolgozott területe Dohnányi életművének. Magyar nyelven egyedül Kovács Ilona disszertációja tárgyal kamaraműveket, azonban mivel ez elsősorban a kamarazene-vázlatokat vizsgálja, a dolgozatban jóval nagyobb hangsúlyt kap a forráskutatás, mint a műelemzés. Ezen kívül a kamaraművek közül az első zongoraötösről készült még tanulmány német nyelven (Heinz-Jürgen Winkler munkája). Magáról a Desz-dúr vonósnégyesről ismertető jellegű, rövid elemzést Csengery Kristóf is közölt A hét zeneműve 1986/87-es évfolyamában, mely sok mindenre helyesen világít rá – pl. a kvartett több zenei irányzatot is egyesítő szerkesztésmódjára, vagy tematikus egységére –, azonban az alapos elemzés hiánya miatt néhány tévedést is tartalmaz.

Dohnányi zenéje, valamint a szerző abból kirajzolódó személyisége a műveivel való megismerkedés első pillanatától kezdve felkeltette érdeklődésemet, hegedűsként a szerző számos művét magam is játszottam már. A kamarazene műfaja Dohnányi életművében központi szerepet játszik, számos jelentős alkotás

tartozik ebbe a csoportba. Közöttük három vonósnégyes is található, ami azt mutatja, hogy Dohnányi számára – ahogyan Haydn óta a legtöbb zeneszerzőnek – ez volt a legfontosabb műfaj a kamarazenén belül. Dohnányi kamaraművei töretlen népszerűségnek örvendenek, számos felvétel jelent meg róluk az utóbbi 10-15 évben is. A három kvartett közül – nem méltatlanul – a Desz-dúr a leggyakrabban játszott, így talán nem túlzás kijelenteni, hogy Dohnányi egyik legfontosabb művét mutatom be a disszertációban.

A dolgozat jelentős része mű- és interpretáció-elemzés, ebből kifolyólag a dolgozat megírásához használt elsődleges források maguk a kották voltak. A szerző alaposabb megismeréséhez, zenéjének megértéséhez emellett nélkülözhetetlen alap volt Vázsonyi Bálint Dohnányi-könyve, valamint a teljesebb kép megismeréséhez nagy segítséget nyújtott a többi monográfia is (Jochen Thies, Ilona von Dohnányi, Kiszely-Papp Deborah, James Grymes munkái). A Dohnányi-évkönyvekben Gombos László által összegyűjtött és publikált kritikák és beszámolók Dohnányi hangversenyeiről, műveinek elhangzásáról szintén rendkívül hasznosnak bizonyultak. Nagy hasznát vettem annak a néhány tanulmánynak is, melyek Dohnányi zenéjét, stílusát is tárgyalják, köztük is első sorban

Kovács Ilona és Kusz Veronika doktori disszertációjának. Ezen kívül remek kiindulási alapot jelentett Csengery Kristóf elemzése a Desz-dúr vonósnégyesről, valamint Kovács Ilona rövid összefoglalója a kamarazenész Dohnányiról.

II. Módszer

A disszertációban részletesen tárgyalom és különböző szempontokból vizsgálom a Desz-dúr vonósnégyest, valamint igyekszem a művet belehelyezni az életműbe, és bemutatni Dohnányi kvartettstílusát a másik két Dohnányi-kvartettel és a kvartettirodalom egyes remekműveivel is összevetve. Dohnányi zenéje alapvetően a bécsi-klasszikus és romantikus stílusú művek elemzésekor használatos fogalmakkal és zeneelméleti rendszerekkel könnyen leírható és megfejthető, így alapvetően én is ilyen – a Schönberg által is használt és leírt – metódusokkal vizsgálom a Desz-dúr vonósnégyest. Hogy a műről alkotott kép teljesebb legyen, a felvételek közül – összesen tizennégy lemez jelent meg eddig – is bemutatok és összehasonlítok néhányat a dolgozatban.

III. Eredmények

A Dohnányiról kialakult kép egyértelműen az, hogy zenei nyelve teljes mértékben konzervatív és a romantikus stílusra épül; a 20. század avantgard törekvéseit nem érezte magáénak, nem követte az újító, forradalmasító zenei irányokat. Ez a kép a Desz-dúr vonósnégyest alaposan megvizsgálva sem változik, amiben azonban mégis némileg újat mond az elődökhöz képest, az éppen a romantikus zenei világ egészének tudatos, könnyed, játékos összefoglalása. Olyan elemet, amit valamelyik korábbi szerző műveiben ne lehetne felfedezni, nem találunk Dohnányinál, azonban olyan szerzőt sem találunk, akinél a Dohnányi zenéjét jellemző elemek mind, vagy akár csak nagy részben egyszerre jelen lennének. Látható tehát, hogy ez nem valakinek, esetleg egyszerre több zeneszerzőnek a másolása, hanem mindannak a tudásnak, aminek a birtokában van, saját személyiségének megfelelő átformálása, összefoglalása. A kvartett alapos elemzéséből egyértelműen látszik, hogy Dohnányi teljes mértékben monotematikus szerkesztést alkalmaz, azaz a szimfonikus költeményekben, programzenében használt zeneszerzői technikát olvasztja össze a klasszikus többtétéles szerkezettel. Tovább vizsgálódva kiderül az is, hogy Dohnányi másik két vonósnégyese is ezt az elvet követi. A stílusokat

egyesítő, összegző elvet láthatjuk a többi szempont szerinti elemzésből is: Dohnányi témái gyakran egyszerre alapulnak hosszú motivikus fejlesztésen és tartalmazzák ugyanakkor a hagyományos témaszerkezeteket; a hangszerelés sokkal inkább a bécsi klasszikára emlékeztet, mintsem a későromantikus, sokszor zsúfolt hangzásvilágra; harmóniai, hangnemváltásai hol modernnek, hol pedig rendkívül egyszerűek. Ez az összegző jelleg nyilvánvalóan nem egyszerűen csak a korábbi zenei stílusok anyanyelvi szinten való használatából fakad, hanem szándék, tudatos vállalás. Ez azonban sohasem válik erőltetetté, öncélúvá, a szerkesztésmód mindvégig a zenei mondanivaló alátámasztására szolgál, és talán éppen ez a természetesség, könnyedség az, amiről Dohnányi zenéje felismerhető.

Ellentmondások voltak a Desz-dúr vonósnégyes bemutatója körül a Dohnányi-irodalomban, a legtöbb forrás (Vázsonyi, Ilona von Dohnányi, Grymes) Berlint és a Klinger-kvartettet említette, mint az első előadás helyszínét és előadóit, pontos dátumot viszont sehol sem közöltek. Berliini napilapokban végül sikerült rátalálnom a Klinger-kvartett hangversenyének időpontjára (1907. dec. 3), ami azonban csaknem egy hónappal a budapesti bemutató (1907. nov. 7.) után volt, tehát a monográfiák információi a bemutatóról tévesnek bizonyultak.

IV. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

Dohnányi Desz-dúr vonósnégyesével németországi tanulmányaim alatt, Karlsruheban ismerkedtem meg, a mű ott azonban mindössze kamarazenei vizsgahangversenyen került előadásra. Nagy segítséget jelentett azonban a disszertáció megírásánál, hogy Dohnányi egyéb művei közül többet is jól ismertem s játszottam nyilvános koncerten is, ezek közül a jelentősebb hangversenyek:

2. hegedűverseny (c-moll, op. 43):

2007. márc. 12., Diplomahangverseny, Budapest, Zeneakadémia Nagyterem. Közr.: *Ventoscala Szimfonikus Zenekar*, vez.: *Meskó Ilona*.

Szonáta hegedűre és zongorára (cisz-moll, op. 21):

2008. dec. 17., Schloss Gottesaue, Karlsruhe. zg.: *Kádas Claudia*.

2009. jan. 27., Schloss Gottesaue, Karlsruhe. zg.: *Váray Rita*.

2009. máj. 3., Budapest, Nádor terem. zg.: *Váray Rita*.

2010. okt. 1., Miskolc, Európa ház. zg.: *Kádas Claudia*.

2014. máj. 30., Péteri, Művelődési ház. zg.: *Váray Rita*.

Szextett (C-dúr, op. 37)

2010. május 13. Budapest, Régi Zeneakadémia. br.: *Konrád György*, cs.: *Helecz Dániel*, kl.: *Soós Eliza*, kürt.: *Börzsönyi Máté*, zg.: *Lendvai Dalma*.

3. vonósnégyes (a-moll, op. 33)

2011. jún. 13., Budapest, Hubay zeneterem. *Rondó kvartett* (hg.: *Dóczi Áron*, br.: *Tornyai Péter*, cs.: *Mód Orsolya*).

2011. júl. 15., Vörösberény, Szent Ignác templom. *Rondó kvartett* (hg.: *Dóczi Áron*, br.: *Tornyai Péter*, cs.: *Mód Orsolya*).